

๒๐๑
ม. ๓. ๓.

ส. มอม

สมเด็จพระเจ้า

มหาธีรราชเจ้า

และ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

น. ๒๐๑

สมุดมคคเขาศ์
คำเฝ้าหวพระสมุทวชิรญาณ
และ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

069
๓

คำนำ

สมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยพระสมุทวชิรญาณและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบัณฑิตยสภา พิมพ์จำหน่าย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ นับถึงเวลานี้ได้ ๑๘ ปีเศษแล้ว สิ่งของที่จัดตั้งแสดงในห้องต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปมากมาย ที่เปลี่ยนทั้งๆ ห้องก็มีเป็นหลายห้อง หนังสือที่พิมพ์ไว้ครั้งกระนั้นจึงไม่สมบูรณ์ทันสมัย และทั้งจำหน่ายหมดไปแล้ว จึงได้ให้กองโบราณคดีแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือแนะนำเที่ยวเล่มเก่านั้น ให้ตรงกับความจริงที่มีสิ่งของจัดไว้ในห้องนั้นๆ

กรมศิลปากร

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑

สารบัญ

ตำนานพระราชวังบวร ฯ	หน้า ๑
เรื่องตำนานหอพระสมุทวชิรญาณ	,, ๒
พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน	,, ๔
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	,, ๕
พระที่นั่งพุทธไสยวรรย์	,, ๑๐
พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย	,, ๑๖
มณฑกระสัน	,, ๑๘
เฉลียงรอบพระวิมาน	,, ๑๙
อธิบายคำว่าพระวิมาน	,, ๒๐
พระที่นั่งพิมานมนไทร	,, ๒๑
พระที่นั่งทักษิณภิมุข	,, ๒๒
พระที่นั่งบุรพาภิมุข	,, ๒๓
ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งวสันตพิมานด้านตะวันออก	,, ๒๔
ห้องมุขพระที่นั่งพรหมเมศธาดาด้านตะวันออก	,, ๒๕
พระที่นั่งวสันตพิมาน	,, ๒๖
พระที่นั่งวสันตพิมานชั้นล่าง	,, ๒๗
พระที่นั่งวายุสถานอมเรศ	,, ๒๘
พระที่นั่งพรหมเมศธาดา	,, ๓๐
พระที่นั่งพรหมเมศธาดาชั้นล่าง	,, ๓๑
ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งวสันตพิมานด้านตะวันตก	,, ๓๒
ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งพรหมเมศธาดาด้านตะวันตก	,, ๓๒

ประวัติไม้กลายเป็นสีลา	หน้า ๓๓
เรื่องคนแฝด	,, ๓๓
ห้องท่ายพระที่นั่งบิฆมาภิมุข	,, ๓๖
พระที่นั่งบิฆมาภิมุข	,, ๓๗
พระที่นั่งปฤษฎางคภิมุข	,, ๓๘
พระที่นั่งอุดรภิมุข	,, ๓๙
ห้องท่ายพระที่นั่งอุดรพิมุข	,, ๔๐
มุขเด็จด้านตะวันตก	,, ๔๐
โรงราชรถ	,, ๔๑
พระที่นั่งอิสเรศราชานุสร	,, ๔๒
พระที่นั่งบวรปริวัตร	,, ๔๒
พระตำหนักแดง	,, ๔๓
โรงเรือ	,, ๔๔
คำอธิบายข้างท้าย	,, ๔๕

สารบาญรูป

หน้าปก พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เมืองไชยา	
รูปพระที่นั่งพุทไธสวรรย์	หน้า ๕
ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์	,, ๑๓
ภายในพระที่นั่งอิสราวิจิฉัย	,, ๑๗
เฉลียงพระวิมานด้านใต้	,, ๒๑
เฉลียงพระวิมานด้านเหนือส่วนข้างตะวันออก	,, ๒๑

ตำนานพระราชวังบวร ฯ

พระราชวังบวรสถานมงคล ที่ตั้งหอพระสมุทวชิรญาณและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอยู่บัดนี้ เป็นของสมเด็จพระบวรราช-
เจ้ามหาสุรสิงหนาททรงสร้างพร้อมกับกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ.
๒๓๒๕ เดิมบริเวณกว้างใหญ่กว่าเดิมนานมาก เมื่อเลิกตำแหน่ง
กรมพระราชวังบวร ฯ แล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัว โปรดฯ ให้ตัดที่บริเวณวังไปใช้ราชการอื่น คือ ด้านตะวันออก
รื้อกำแพงบริเวณวังขึ้นนอกทำห้องสนามหลวง และถนน
หน้าพระธาตุ (รอยแนวกำแพงยังพอสังเกตเห็นได้ในห้อง
สนามหลวง) ด้านใต้แบ่งที่ไปตั้งคลังแสง ด้านตะวันตกแบ่งที่
ตอนหลังวังลงไปจนริมแม่น้ำสร้างโรงทหาร (เดี๋ยวนี้เป็นมหา
วิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองทั้ง ๒ แปลง) ด้านเหนือ
รื้อกำแพงวังทำสนาม และปลูกตึก ๓ หลัง ซึ่งเดิมเป็นสำนักงาน
กระทรวงธรรมการ (เดี๋ยวนี้เป็นกระทรวงคมนาคม) และปราบที่
ไปทางวัดบวรสถานสุทธาวาส ครั้งทำเป็นพระมรพินาณ เดี่ยวนี้
อยู่ในบริเวณพิพิธภัณฑสถาน ฯ คงเป็นวังอยู่แต่บริเวณพระราช
มดแต่ียรสถาน และให้ย้ายโรงราชรถมาสร้างขึ้นข้างหน้า ครั้น
ถึงรัชกาลที่ ๖ เจ้านายฝ่ายในพระราชวังบวร ฯ เหลืออยู่น้อย

พระองค์ จึ่งโปรดฯ ให้ย้ายไปประทับในพระบรมมหาราชวัง
พระราชทานที่พระวิมาน และพระราชมนต์เฝ้าฯ ตอนในให้เป็นโรง
ทหาร ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง
โปรดฯ พระราชทานที่ตอนพระราชมนต์เฝ้าฯ สถานที่บริเวณ ให้
จัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณและพิพิธภัณฑ์สถานฯ อย่างทุกวันนี้

เรื่องตำนานหอพระสมุดวชิรญาณ

เดิมเมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๒๒ พระราชโอรสธิดาในพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมพระหุทัยกันตั้งหอพระ
สมุดวชิรญาณขึ้น เสด็จพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมชนกนาถ
โดยพระบรมราชูปถัมภ์ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ขึ้นแรกอาศัยตั้งหอพระสมุดนั้นที่ห้องขนตา มุขกระสัน
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาททางตะวันตก แล้วมาตั้งที่ตึกทิมดาบ
ตรงหน้าพระที่นั่งจักรีฯ เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้วย้ายออกมาตั้ง
ที่ตึกอันเป็นศาลาสหทัยสมาคมขึ้น เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔
หอพระสมุดวชิรญาณเป็น หอสมุดของสมาชิกอยู่ตลอดสมัยที่
กล่าวมา รวมเวลา ๒๑ ปี

ครั้นถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ ในปีนั้นถึงอภิเษกสมรสขึ้น
แต่ปีพระบรมราชสมภพแห่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว มาครบ ๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระราชประสงค์จะสถาปนาอนุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ

พระบรมชนกนาถให้เป็นของถาวรสักอย่างหนึ่ง ทรงพระราชดำริว่าในประเทศสยามนี้ยังไม่มีหอพระสมุดสำหรับพระนคร จึงทรงชักชวน พระราชภาดา และภาคินีให้ ทรงอุทิศถวาย หอพระสมุดวชิรญาณเป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร อยู่ในความบำรุงรักษาของรัฐบาลต่อไป ทุกพระองค์ก็ทรงพระดำริเห็นชอบด้วยพระราชบริหาร จึงโปรดฯ ให้รวมหอพระสมุดวชิรญาณกับหอสมุดมณฑลเขยรรรรม และ หอสมุดพุทธศาสนสังคห จัดตั้งเป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร โดยประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๔๘ และ ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมือยังเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยุพราช ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกเป็นต้นมา

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เป็นตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดแทนพระองค์ ครั้นกรมพระสมมตฯ สิ้นพระชนม์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นสภานายกต่อมา ส่วนที่ตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนครนั้น โปรดฯ ให้ซ่อมแซม ตึกถาวรวัตถุซึ่ง สร้างค้างอยู่ที่วัดมหาธาตุให้ สำเร็จแล้ว พระราชทานให้ใช้เป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้ เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดวันที่ ๖ มกราคม เนื่องในงานพระราช

พิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๕ หอพระสมุด
สำหรับพระนครตั้งอยู่ที่นั่น จนจัดหอพระสมุดสำหรับพระนคร
แยกเป็น ๒ หอ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ คือ หอพระสมุดวชิรราช
สำหรับเก็บหนังสือตัวพิมพ์ ตั้งอยู่ที่ตึกหน้าวัดมหาธาตุแห่ง ๑
และหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับเก็บหนังสือตัวเขียน ซึ่งย้าย
มาตั้งอยู่ในพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน ในพระราชวังบวรฯ อีกแห่ง ๑

หมายเลข 1 พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน

พระที่นั่งศิวโมกษพิมานนี้ เรียกกันแต่ก่อนอีกนามหนึ่งว่า
พระที่นั่งทรงปืน ตามชื่อท้องพระโรงทรงเครื่องอยู่ภายใน สมเด็จพระ
พระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงสร้างพร้อมกับพระราชวัง
บวรฯ เดิมเป็นท้องพระโรง และได้ประดิษฐานพระศพสมเด็จพระ
พระบรมราชเจ้าพระองค์นั้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ มา เป็นแต่ทำ
การพระราชพิธีพิเศษต่างๆ และสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิ์-
พลเสวยทรงปฏิสังขรณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง เดิมเป็นพระที่นั่งโถง
ฟังทำฝ่าเมื่อแก้ไขใช้เป็นพิพิธภัณฑสถาน ฯ ใน พ.ศ. ๒๔๓๐

สิ่งสำคัญในหอพระสมุดวชิรญาณ

ในหอพระสมุดวชิรญาณมีสิ่งสำคัญ คือ

๑. พระบรมรูปเท่าพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว เจียนสนัมนั้น ประดิษฐานอยู่ในประธานด้านตะวันตก
เป็นของพระราชโอรสธิดาทรงสร้างสำหรับหอพระสมุทวชิรญาณ
แต่เมื่อแรกตั้ง

๒. โต๊ะศิลากระดานชนวน ที่ตั้งอยู่หน้าพระบรมรูปนั้น
เป็นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับทรง
คำนวณเลข เดิมตั้งอยู่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานมา รักษาไว้ใน
หอพระสมุทฯ

ของทั้ง ๒ สิ่งดังกล่าวมา เป็นของประจำอยู่ในหอพระสมุท
วชิรญาณสืบมาแต่แรกตั้ง นับเวลาจนบัดนี้ได้ ๖๔ ปี

๓. หลักวัดน้ำท่าประจำปี รูปภาพประดับมุกด์ที่ตั้งไว้
ณ เถลิงริมทางเข้าหอพระสมุทฯ เป็นรูปจำลองสูงเท่าขนาดหลัก
หินสำหรับวัดน้ำประจำปี ท้องวัดพระนครศรีอยุธยา หลักริน
นั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อ
ปีเถาะ (น้ำมาก) พ.ศ. ๒๓๗๔ ตั้งไว้ริมคลองเมืองด้านเหนือ
พระนครศรีอยุธยา สำหรับวัดแนวระดับน้ำที่สูงสุดเทียบกันทุกๆ
ปี อันหลักประดับมุกด์ที่จำลองพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ดำรัสสั่งให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (บุญรอด กัลยาณ
มิตร) เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาพลเทพสร้างขึ้น เดิมกะว่าจะตั้ง ณ
พระที่นั่งบางปะอิน แต่หาได้ใช้ไม่ หอพระสมุทฯ ได้มา จึงให้

เขียนบัญชีระดับนำลงตรงตามวัดที่หลักศิลาทุกรายตั้งแต่ พ.ศ.
๒๓๗๔ มาจนบัดนี้ สำหรับผู้ใคร่ศึกษาจะได้ทราบ

๔. ตู้ลายทองของโบราณ ที่ใช้ใส่หนังสือในหอพระสมุด
วชิรญาณ เป็นฝีมือสร้างแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีมาก สร้างใน
สมัยกรุงธนบุรีก็มี ที่สร้างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เพียงใน
รัชกาลที่ ๔ ก็มี ถ้าว่าโดยอายุมีตั้งแต่ ๒๖๘ ปี ลงมาถึง ๗๘ ปี
เศษ ตู้เหล่านี้เดิมสร้างสำหรับใส่คัมภีร์พระไตรปิฎก มีอยู่ตามวัด
ในกรุงฯ และหัวเมือง เมื่อแรกตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร
ต้องการตู้ใส่หนังสือซึ่งได้เพิ่มเติมมาก กรรมการปรึกษากันเห็น
ว่าตู้ลายทองของโบราณซึ่งมีอยู่ตามพระอาราม มีหนังสือเก็บอยู่
ก็มี วังเปล่าอยู่ก็มาก มักชำรุดและเป็นอันตรายไปเสีย ตู้
ชนิดนี้เป็นของสร้างโดยฝีมืออันประณีต และมีแต่ในประเทศ
สยามประเทศเดียว ประเทศอื่นหาไม่มี สมควรจะรักษาไว้ให้อยู่
ถาวร จึงไปขอตู้โบราณที่ว่างอยู่ตามพระอารามมาใช้ใส่หนังสือ
ในหอพระสมุดฯ ครั้นพระสงฆ์มาชมหอพระสมุดฯ เห็นว่าตบ
แต่งตั้งรักษาตู้ไว้งดงามก็พากันนิยมยินดียอมอนุญาตถวายตู้
โบราณแก่หอพระสมุดฯ มากขึ้นโดยลำดับมา เห็นจะกล่าวได้ว่า
ตู้โบราณอย่างนี้เป็นฝีมืออย่างเอกและเก่าที่สุด เดียวมาอยู่ใน
หอพระสมุดฯ แทบทั้งนั้น ถ้าชอบชมฝีมือและแบบอย่างช่าง
เขียนไทยแต่โบราณ ก็อาจดูได้แทบทุกใบ

๕. หีบลายทองของโบราณ เดิมมีอยู่ตามวัดอย่างเดียวกับ

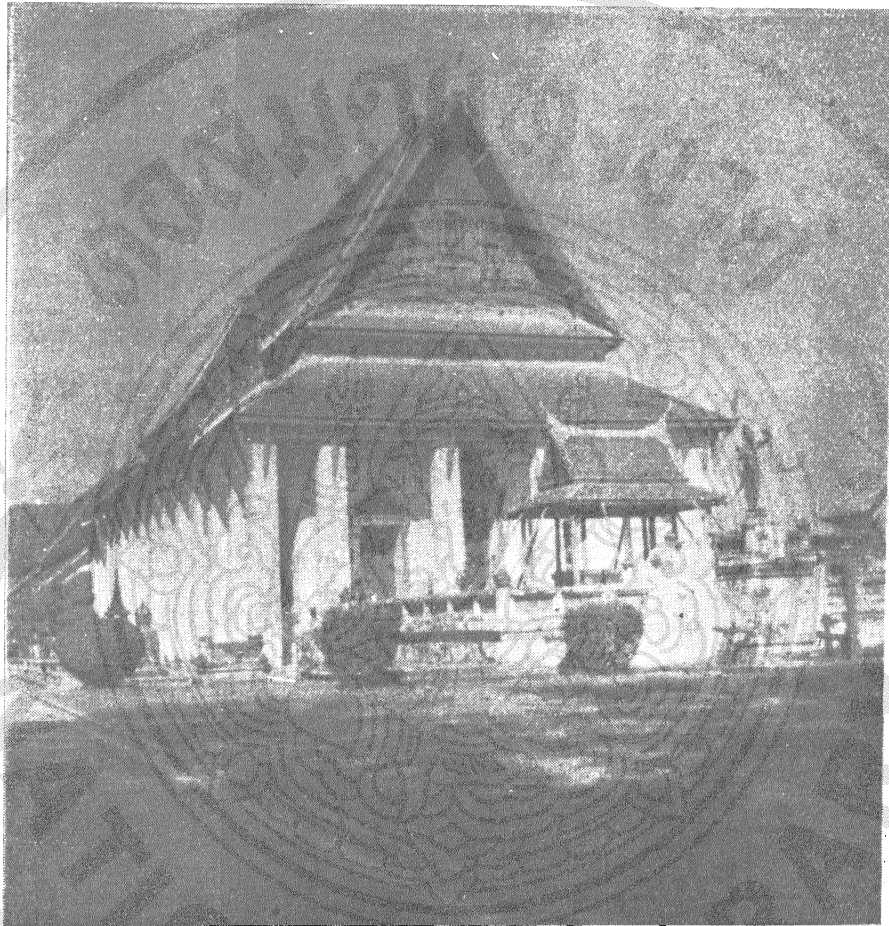
ตุลย์ทองที่กล่าวมาแล้ว เป็นฝีมือสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา
แทบทั้งนั้น เลอกมารักษาไว้ในหอพระสมุดฯ แต่ที่ลายงาม หีบ
ชนิดนี้สันนิษฐานว่าเดิมเป็นของผู้มีบรรดาศักดิ์สร้างขึ้นสำหรับ
ใส่ผ้าห่มห่ม ครั้นเจ้าของล่องลับไป ผู้รับมรดกเอาไปถวายพระ
พร้อมกับผ้าเพื่อเกอกุลแก่พระศาสนา ผ้าห่อคัมภีร์ หีบก็ใส่
ใส่คัมภีร์พระไตรปิฎก คนภายหลังจึงมักเข้าใจกันว่าหีบชนิดนี้
เป็นของสร้างขึ้นสำหรับใส่ไห่หนังสือพระไตรปิฎก

๖. ศิลาจารึกของโบราณ เก็บรวบรวมมาแต่ที่ต่างๆ ใน
ประเทศสยามนี้ ที่จัดตั้งไว้ทางเฉลียงด้านเหนือล้วนจารึกภาษา
ไทยตั้งแต่สมัยพระมหากษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย มี
พระเจ้ารามคำแหงมหาราชเป็นต้น ตลอดลงมาจนในสมัยกรุง
ศรีอยุธยาเป็นราชธานี ศิลาจารึกซึ่งเรียบเรียงตั้งไว้ทางเฉลียง
ด้านใต้เป็นจารึกภาษามอญบ้าง ภาษาบาลีบ้าง ภาษาสันสกฤต
บ้าง อันเป็นของสร้างไว้แต่ครั้งพวกลาว และครั้งพวกขอม
เป็นใหญ่อยู่ในประเทศสยามนี้ เมื่อก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็น
ราชธานี

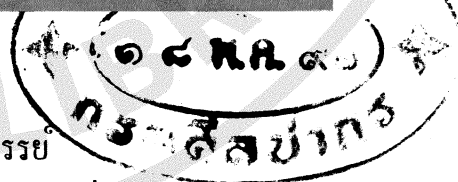
๗. ผ้าลายอย่างต่างๆ ของโบราณ ซึ่งใส่กรอบกระจกทำ
ทับแลตั้งไว้ เดิมใช้เป็นผ้าห่มห่ม แล้วถวายพระเมื่อเจ้าของมรดก
เอาไปใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์พระไตรปิฎก หอพระสมุดฯ ได้มา
กับคัมภีร์ พิจารณาดู เห็นว่าลายแบบของไทยให้อย่างในผ้าเหล่านี้

นั้นสูญไปเสียมากแล้ว จึงเลือกคัดผ้าที่ลายแปลกกันออกมาทำ
เป็นลับแลไว้เพื่อจะให้เห็นตัวอย่างลวดลายของโบราณ

๘. ในตู้กระจกข้างเสาในประธานและตู้กระจกตั้งตามช่อง
หน้าต่างเฉียง ไว้ตำราต่าง ๆ อันเป็นรูปภาพกับทั้งพระราชหัตถ-
เลขาในรัชกาลต่างๆ และหนังสือลายพระหัตถ์ ลายมือของ
สมเด็จพระราชาคณะแต่โบราณมา กับทั้งตัวอย่างพระไตรปิฎก
ฉบับหลวง หนังสืออักษรไทยย่อ หวัด บรรจง และอักษร
อื่นๆ ฯลฯ

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน คือรวบรวมสิ่งของต่างๆที่พึงชม จัดรวบรวมไว้ให้คนดูในสถานที่อันเดียวกัน ดูเหมือนในประเทศสยามนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงพระราชดำริจัดตั้งขึ้นก่อน ด้วยปรากฏว่าทรงสร้างพระที่นั่ง องค์หนึ่ง สำหรับเสด็จประทับเป็นที่โหลฐาน และจัดตั้งของต่างๆดังกล่าวนั้น มา ทิริมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางด้านตะวันออก (ตรงที่สร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเดิมนั้น) ชื่อว่า พระที่นั่งราชฤดี เมื่อเซอร์ยอนเนาเวริง อัครราชทูตอังกฤษ เข้ามาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๕๔ ได้โปรดฯให้เฝ้าโปรดฯที่ในพระที่นั่งราชฤดีนั้น ต่อมาเมื่อทรงสร้างพระอภิเนาวนิเวศน์ขึ้นข้างหลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เป็นที่เสด็จประทับ ก็ทรงสร้างพระที่นั่งจันทรพิพิธขึ้น ชื่อว่าพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ (อยู่ตรงที่สร้างพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เดิมนั้น) เป็นที่จัดตั้งของต่างๆเช่นเดียวกัน และใหญ่กว่าพระที่นั่งราชฤดี แต่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯให้เริ่มจัดตั้งขึ้น ณ หอคลองคอเตย (คือหอสหทัยสมาคมบัดนี้) เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ เรียกว่า มิวเซียม พิพิธภัณฑสถาน

ตั้งอยู่ที่นั่นสืบมา ๑๓ ปี จนเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงศด
แล้วประกาศเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่พระ
ราชวังบวรฯ วางอยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงโปรดฯ ให้ย้ายพิพิธภัณฑสถานมาตั้งในพระที่นั่งพระราชวังบวรฯ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ อาศัยพระที่นั่งแต่ตอนข้างหน้าวางจัดตั้งพิพิธ
ภัณฑสถาน คือ พระที่นั่งศิวโมกขพิมานหลัง ๑ พระที่นั่งพุทไธ
สวรรย์หลัง ๑ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยหลัง ๑ ตลอดเวลา ๓๕ ปี
จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๕
จึงพระราชทานที่พระราชมณเฑียรสถานตลอดทั้ง บริเวณ พระราช
วังบวรฯ ให้จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานและหอพระสมุดแห่งชาติ

หมายเลข ๒ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

พระที่นั่งองค์นี้ สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรง
สร้างเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ เมื่อราวปีมะแม พ.ศ.
๒๓๓๐ ครั้นสมเด็จพระบรมราชเจ้าพระองค์นั้นทิวงศดแล้ว เชิญ
พระพุทธรูปสี่องค์ ลงไป ประดิษฐานไว้ใน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ใช้เป็นท้องพระโรง และได้ตั้งพระศพ
สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ในรัชกาลที่ ๒ และเป็น
ที่ทำพระราชพิธีในพระราชวังบวรฯ ต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๔ พระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดฯ ให้เชิญพระพุทธรูปสี่องค์
กลับขึ้นไปประดิษฐานไว้ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์อย่างเดิม

สิ่งสำคัญมีอยู่ที่บริเวณพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ คือ

๑. รูปพระนารายณ์ทรงบิน หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ อยู่กึ่งเกษ
พระที่นั่งคชกรรมประเวศข้างคอนหน้า เป็นของสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริแบบอย่างให้หล่อขึ้น เดิม
กะว่าจะเชิญไปตั้งที่หน้าตำหนักพระราชวังบ้านปืน เมืองเพชรบุรี
แต่การสร้างค้างอยู่เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๕

๒. พระที่นั่งปาฏิหารยทัตถ์ในยี่กลางขาลา พระที่นั่งองค์นี้
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างขึ้นบน
ขาลาชั้นบนที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ.
๒๔๕๗ ภายหลังที่ได้ทอดพระเนตรเห็นปาฏิหารยขององค์พระ
ปฐมเจดีย์ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๗ พระราชทานพระราชวังสนาม
จันทร์ให้เป็นที่ทำการศึกษาทดลองจังหวัด สมเด็จพระยาดำรง
ราชานุภาพทรงขอมาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

๓. ระฆังใหญ่ ข้างซ้ายมือ ขึ้นบันไดข้างด้านใต้ ระฆังใบ
นี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๕๔-๒๔๑๑)
โปรดฯ ให้หล่อขึ้นสำหรับตีห่มโมงที่โรงนาฬิกา ริมประตู
เทวาพิทักษ์ เมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ พระอภิเนาวนิเวศน์ ย้ายมา
พิพิธภัณฑสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

๔. นกหัสติมา ตีบุก เป็นของกรุงรัชกาลที่ ๓ เดิมอยู่
ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

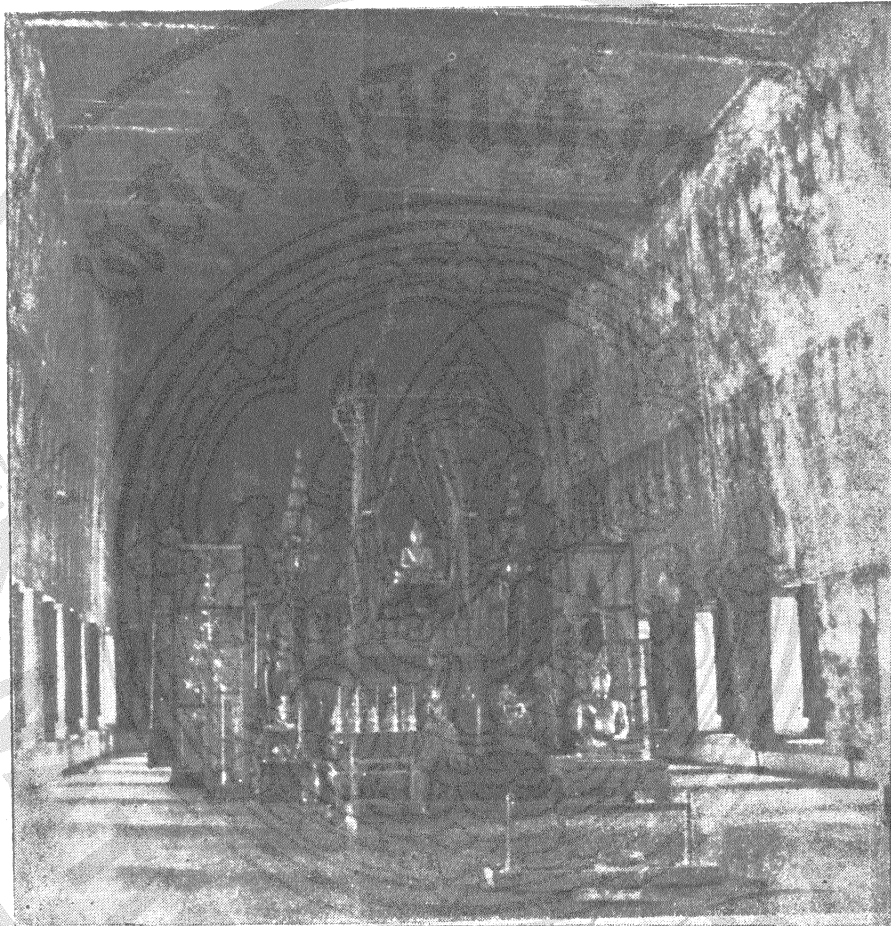
๕. ลับแลเขียนทองลายรดน้ำ เป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับ

อยู่ตรงพระทวารกลาง เป็นของสร้างครั้งรัชกาลที่ ๑ ก่อนหรือ
ในคราวเดียวกับสร้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

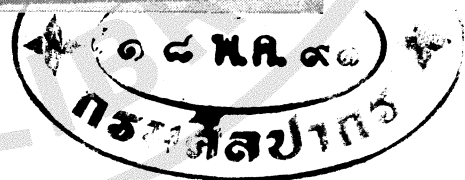
๖. กลองวิณัจฉ์เกร็ง ตั้งอยู่ข้างหลังลับแล เป็นของสร้าง
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ เดิมตั้งอยู่ที่ทิมดาบกรมวัง
ในพระบรมมหาราชวัง สำหรับราษฎรจะถวายฎีกามาตั้งกลองนี้
ถวายเสียงให้ทรงทราบ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ย้ายไปไว้ในหอซึ่งสร้างขึ้นที่ริม
ประตูเทวาพิทักษ์ เวลาเสด็จออกรับฎีกาให้ตั้งกลองนี้ส่งเสียงเป็น
สัญญาณให้ราษฎรมาถวายฎีกา

๗. ลายเขียนผนังภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นฝีมือ
เขียนในคราวสร้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในรัชกาลที่ ๑ ฝาผนัง
ข้างบนเขียนเทพชุมนุม ฝาผนังระหว่างพระบัญชรเขียนเรื่องปฐม
สมโพธิและเรื่องอื่นๆ ยังมีได้แก่ ไข่เปลี่ยนแปลงคงรักษาไว้ให้
ชมฝีมือเขียนครั้งสมัยรัชกาลที่ ๑

๘. พระพุทธรูปสี่หังค์ พระพุทธรูปอันทรงพระนามว่าพระ
พุทธรูปสี่หังค์ มีเรื่องตำนานว่า เดิมพระเจ้ากรุงลังกาทรง
สร้างขึ้นไว้เมื่อก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ พระเจ้านครศรีธรรมราชไปขอ
มาถวายสมเด็จพระร่วง (รามคำแหง) พระเจ้ากรุงสุโขทัยฯ ทรง
ปฏิญัตติบูชามาหลายรัชกาล จนสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑
กรุงศรีอยุธยาได้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น จึงเชิญพระพุทธรูปสี่หังค์
ลงมาไว้ในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาพระมเหสีก็ติดลอบาบายหูลขอให้

พระพุทธรูปหิน
ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

พระยาญาณทิศผู้เป็นบุตรไปไว้ ณ เมืองกำแพงเพชร พระยามหา
พรหมเจ้าเมืองเชียงรายนยกกองทัพมาตีเมืองกำแพงเพชร พระยา
ญาณทิศสู้ไม่ได้ยอมเป็นไมตรี พระยามหาพรหมจึงขอพระพุท
ทลีหิงค์ไปไว้เมืองเชียงรายน ต่อมาพระยามหาพรหมเกิดวิวาทกับ
พระเจ้าแสนเมืองมาเจ้านครเชียงใหม่ผู้เป็นหลาน พระเจ้าแสน
เมืองมายกกองทัพไปตีได้เมืองเชียงรายน จึงเชิญพระพุททลีหิงค์
ลงมากับพระแก้วมรกตด้วยกัน พระพุททลีหิงค์อยู่มาในเมือง
เชียงใหม่จนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จไปตี เมืองเชียงใหม่
ได้ เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๒๐๕ จึงเชิญพระพุททลีหิงค์ลงมากรุงศรี
อยุธยาประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระพุททลีหิงค์อยู่
ในกรุงศรีอยุธยาต่อมาตลอดเวลา ๑๐๕ ปี จนเสวยพระชนมชีพจะ
เข้าศึก สมัยนั้นชาวเชียงใหม่ยังเป็นพวกพม่าจึงเชิญพระพุท
ทลีหิงค์กลับไปไว้เมืองเชียงใหม่ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตน
โกสินทร์ไทยได้เมืองเชียงใหม่กลับมาเป็นของไทย แต่ในสมัยนั้น
ผู้คนร่อยหรอไม่พอจะเป็นกำลังตั้งรักษาเมืองเชียงใหม่ไว้ต่อส
พม่าได้ ต้องทิ้งเมืองเชียงใหม่ให้ร้าง คงรักษาไว้แต่เมืองนคร
ลำปาง สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงพระราชดำริว่า
พระพุททลีหิงค์เคยเป็นพระพุทธรูปสำคัญในกรุงศรีอยุธยาโดยมี
ตำนานดังแสดงมา จึงได้โปรดฯ ให้เชิญลงมายังกรุงเทพฯ เมื่อปี
มะแม พ.ศ. ๒๓๓๐ แต่เมื่อกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท
ทิวงคตแล้ว ที่พระราชวังบวรฯ วังไม่มีผู้ปฏิบัติบูชาพระพุท
ทลีหิงค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดฯ

ให้เชิญพระพุทธรูปไปไว้ในพระอุโบสถในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งบนฐานชุกชีข้างด้านหน้า ตรงที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทุกวันนี้อยู่ตลอดรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ จนถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปเป็นของกรมพระราชวังบวรฯ มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ และเมื่อประดิษฐานสำหรับพระองค์ท่านอยู่แล้วในพระราชวังบวรฯ จึงโปรดฯ พระราชทานให้สมเด็จพระอนุชาธิราช พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เชิญพระพุทธรูปกลับเข้ามาไว้ในพระราชวังบวรฯ เมื่อปีพุทธศ. ๒๓๕๔ พระพุทธรูปจึงประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๕ รัฐบาลจึงเชิญไปประดิษฐานเป็นพระประธานในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ตำบลบางเขน

ครั้นถึงวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ รัฐบาลอัญเชิญกลับมาทำการฉลองที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสร็จการฉลองแล้ว จึงเชิญกลับมาประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตามเดิม เมื่อวันอาทิตย์ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑

๕. พระพุทธรูปยืนมีเรือนแก้ว อยู่ข้างหลังบุษบกพระพุทธรูป หักกล่าวกันว่าเป็นพระฉลองพระองค์เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีองค์ ๑ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราชองค์ ๑ เดิมประดิษฐานอยู่ที่ไหนหาปรากฏไม่ พังเชิญมาไว้พระราชวังบวรฯ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑๐. พระพุทธรูปสำริด และพระพุทธรูปหล่อคู่กันนั้น เป็นฝีมือช่างสมัยเชียงแสน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ พระราชทานให้มาไว้ในพิพิธภัณฑสถานฯ

๑๑. พระพุทธรูปศิลาขาว เป็นของหลวงในพระราชวังบวรฯ กรุงรัตนโกสินทร์ที่ ๓

๑๒. พระแท่นทรงนมัสการที่ตั้งอยู่หน้าเครื่องบูชาทองทิศ เป็นองค์แรก สร้างในรัชกาลที่ ๕

๑๓. ในตู้กระจกใหญ่ ๒ ข้างบุษบก ต้นไม้เงิน ทอง ของบรรณาการเมืองเชียงใหม่ ส่งมาถวาย พระราชทานมาเป็นพุทธรูปบูชาแก่พระพุทธสิหิงค์ เมื่อในรัชกาลที่ ๕

๑๔. ตู้เขียนลายภาพเรื่องรามเกียรติ์ ๓ ใบซึ่งกันเป็นฝาประจันห้อง เป็นของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ทรงสร้างสำหรับใส่พระไตรปิฎกเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลือกช่างเขียนที่ฝีมือดีในสมัยนั้น มีชื่อปรากฏเจ้ากรมอ่อนคนหนึ่ง กับคนอื่นอีกให้เขียนถวาย

๑๕. พระพิมพ์ต่างๆ รวม ๑๓ ตู้ เป็นของรวบรวมตัวอย่างพระพิมพ์ทุกชนิดตั้งแต่โบราณมา คือพระพิมพ์อินเดีย พระพิมพ์สมัยทวารวดี สมัยสุโขทัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ เดิมอยู่ที่หอพระสมุดฯ ข้ายมาไว้ในพิพิธภัณฑสถานฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

หมายเหตุ 3 พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

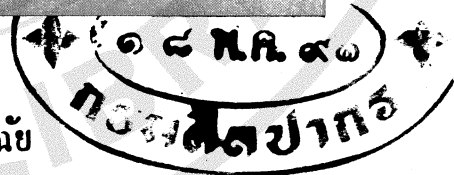
ตรงที่สร้างพระที่นั่งองค์นี้ เมื่อในรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ เป็นศาลาที่เฝ้ากรมพระราชวังบวรฯ เสด็จออกมุงแดด ที่ประทับอยู่ตรงบุษบกซึ่งยังมีอยู่เดิมนั้น มีศาลาที่เฝ้ากลางแจ้ง รอบศาลานี้มีทึมล้อม ๓ ด้าน เรียกกันว่า ทึมมหาวงศ์ (หรือแล้ว) เพราะเป็นที่ประชุมราชบัณฑิตแปลหนังสือเรื่องมหาวงศ์ พงสาวดารลังกา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ทรงสร้างพระที่นั่งขึ้นที่ตรงศาลาต่อมุงแดดเดิมออกมาเรียกว่าพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยเป็นท้องพระโรงที่เสด็จออก และเป็นที่ประดิษฐานพระศปรกรมพระราชวังบวรฯ กับทั้งสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่เดิมมา

สิ่งสำคัญในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

๑. ที่เกลี้ยงหน้ามโหรีระนาคราชสีลาคู่ ๑ ฝีมือช่างครึ่งสมัยสุโขทัย ได้มาจากวัดราชโอรส สันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้มาจากเมืองสุโขทัย แต่เมื่อยังทรงผนวช แล้วถวายสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. เคียรเทวตาและอัฐิ ครึ่งสมัยลพบุรี ได้มาจากวัดทรางจังหวัดลพบุรี
๓. ในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย สิ่งของที่จัดไว้ส่วนเครื่องสัมฤทธิ์และโลหะของโบราณ คือ

พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย
ที่แสดงเครื่องสัมฤทธิ์

ก. ทริมเสาในประธาน จัดตั้งเทวรูปขนาดใหญ่ เทวรูปเหล่านี้เป็นของสร้างสมัยกรุงสุโขทัยก็มี สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีเป็นฝีมือช่างไทยทั้งนั้นไม่มีที่ไหนเหมือน ทางด้านสักกัณฑ์และระหว่างเสาข้างใน ไว้พระเศียรและองค์พระพุทธรูปขนาดใหญ่ แบบต่างๆ ที่เป็นของงาม และพระพุทธรูปนาคปรก รูปพระโพธิสัตว์สมัยศรีวิชัย ซึ่งงามไม่มีที่อื่นเหมือน กับทั้งรูปรอยพระพุทธรบาทและรูปโคอุสุภราชของโบราณ

ข. ในตู้กระจกและที่โต๊ะตั้งหว่างเสา ไว้เครื่องสัมฤทธิ์ขนาดย่อมซึ่งเป็นของสำคัญประเภทต่างๆ ทางฝาด้านหน้าตั้งเทวียนอย่างขอมแต่โบราณและสิ่งอื่นๆ และที่เฉลียงตรงช่องพระเกตุด้านใต้ตั้งมะโหระทึกโลหะว่า ครึ่งสมัยก่อนไทยได้มาอยู่ยังประเทศนี้ และมะโหระทึกบางดวงในมณฑลพายัพ

ค. ทางเฉลียงตั้งตู้ช่องละ ๒ ใบ ไว้พระพุทธรูป รูปพระโพธิสัตว์ และเทวรูปของโบราณอันหล่อด้วยโลหะเรียงตามสมัยโดยลำดับนับแต่เฉลียงทิศใต้ข้างด้านหน้าวงประทักษิณไป เป็นของสร้างครั้งสมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยอุททอง สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วถึงของที่สร้างมาแต่ต่างประเทศ ชั้นล่างตู้เหล่านี้ไว้ภาชนะต่างๆ มีทั้งของฝีมือขอมและฝีมือไทย

ฌ. เทวียนคานหามแบบขอมแต่โบราณ เครื่องสัมฤทธิ์ชุดได้ในมณฑลนครราชสีมา ถัดมาตัวคานหามและแปลชั้นใหม่ตามแบบลายจำหลักที่เมืองนครธม เพื่อให้เห็นว่าคานหามของ

เดิมเป็นอย่างไร ในตู้กระจก ๒ ใบระหว่างเสายังมีเครื่องคานหาม
ฝีมือช่างขอมซึ่งได้คุมเป็นรูปสำเร็จให้ดูเป็นตัวอย่างอีกมาก

ง. ในถ้ำยังด้านเหนือ ฝ้ายตะวันตก แสดงตัวอย่างพระ
เศียรพระพุทธรูปทั้งสามเป็นที่สุดของสมัยอุททอง เชียงแสน และ
สุโขทัย

หมายเลข 4 มุขกระสัน

ห้องระหว่างพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยกับพระวิมาน จัดตั้ง
เครื่องศิลาของโบราณ

๑. ด้านสกัดทิศตะวันออก รูปพระคเณศ ซึ่งพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาแต่เมืองสิงห์สำหรับ
ประเทศชวา ด้านสกัดทางพระทวารพระวิมานตั้งพระพุทธรูป
ศิลาได้มาแต่อินเดีย กับพระเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่สมัย
ต่างๆ ด้านข้างทางใต้ไว้เครื่องศิลาฝีมือช่างอินเดีย กับเครื่อง
ศิลาสมัยทวารวดี และสมัยศรีวิชัย ด้านข้างทางเหนือไว้เครื่อง
ศิลาสมัยลพบุรี และสมัยศรีอยุธยา

๒. เถลิงด้านเหนือ พระพุทธรูปยืนสมัยทวารวดี ได้มา
จากวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัยเก่า และพระพุทธรูปยืนสมัยลพบุรี
ได้มาจากถ้ำเขาพระพุทธ จังหวัดสระบุรีองค์ ๑ ได้มาจากวัดหน้า
พระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาองค์ ๑ บนชั้นเครื่องศิลา
สมัยลพบุรี สมัยสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา

๓. เถลิงด้านใต้ รูปพระธรรมจักรกับกวางขนาดใหญ่ ได้

มาจากพระปฐมเจดีย์ บนชั้น เครื่องศิลา ได้มาจากอินเดีย และ
เครื่องศิลาฝีมือช่างครั้งสมัยทวารวดีและศรีวิชัย ได้มาจากพระ
ปฐมเจดีย์บ้าง เมืองปรางค์มั่ง และเมืองไชยาบ้าง

๔. ในห้องนิรภัย ถ้วยของมหรรมภักดิ์ต่าง ๆ เป็นสมบัติ
เดิมของพระบรมราชวังบ้าง ราชบัณฑิตยสภา และกรมศิลปากร
รวบรวมขึ้นในภายหลังบ้าง มีสิ่งสำคัญ คือ

ก. พระพุทธรูปแก้วผลึกสีต่าง ๆ ที่ไม่มีที่ไหนเหมือน

ข. จารึกลานทองและลานเงิน

ค. พระสถูปบรรจุพระบรมธาตุ ๕ ชั้น สวมกันได้เป็นองค์
เดียว คือ องค์แก้วผลึกซึ่งบรรจุพระบรมธาตุเป็นชั้นในที่สุดอยู่
ในองค์ทองคำ องค์ทองคำอยู่ในองค์เงิน องค์เงินอยู่ในองค์
สัมฤทธิ์ ๒ ชั้น ๕ ชั้นอยู่ในเบ้าเหล็ก เบ้าเหล็กอยู่ในสถูปหิน
สถูปหินบรรจุอยู่ในพระสถูปใหญ่ องค์ข้างด้านตะวันออก ในวัด
พระศรีสรรเพชญ์ พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ราชบัณฑิตยสภาชุดได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖

หมายเลข ๕ เฉลียงรอบพระวิมาน

เฉลียงรอบพระวิมานด้านใต้ ไว้เครื่องศิลาขนาดใหญ่ ครั้ง
สมัยทวารวดี และสมัยศรีวิชัย กับเครื่องศิลาที่ได้มาจากประเทศ
ชวา มีรูปธรรมจักรกับกวาง พระพุทธรูปนาคปรก พระพุทธรูป
ยืน พระพุทธรูปปางยมกปาฏิหาริย์ และรูปพระนารายณ์ชำนัด
ทรงหมวกแขก ฝีมือช่างอาณาจักรฟูนัน เป็นต้น

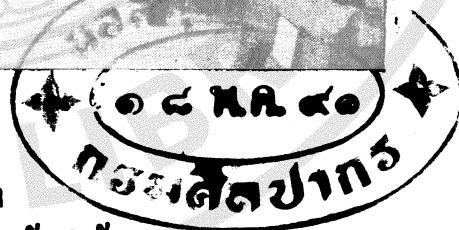
ด้านเหนือ ไว้เครื่องศิลาฝีมือช่างขอม ได้มาแต่เมืองลพบุรี
 บ้าง เมืองนครราชสีมาบ้าง นครวัดบ้าง และเครื่องศิลาฝีมือ
 ช่างไทยครั้งสมัยสุโขทัยและสมัยศรีอยุธยา มีพระพุทธรูปนาค
 ประก รูปท้าวพรหมหัตถ์และนางอรพินทเมืองพิมาย กับรูปพระ
 พุทธเจ้าปางประสูติ เป็นต้น กับทั้งเครื่องศิลาซึ่งรวบรวมลงมา
 จากเมืองพะเยาคราวเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

อธิบายคำว่าพระวิมาน

ตามคติโบราณถือว่า ที่ประทับของพระราชาควรมีพระราช-
 มณเฑียร ๓ หลัง เป็นที่สำหรับเสด็จประทับในฤดูร้อนหลัง ๑
 ประทับในฤดูฝนหลัง ๑ ประทับในฤดูหนาวหลัง ๑ ประสาทใน
 พระราชวังกรุงศรีอยุธยาและในกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งสร้าง ๓ องค์
 ก็เนื่องมาแต่คำร่ำที่กล่าวนี้ สันนิษฐานว่าเดิมจะมีพระราชวัง ๓
 แห่ง สำหรับเสด็จประทับตามฤดูกาล ภายหลังลดส่วนลงมา
 สร้างเพียงเป็นพระวิมานหมู่เดียว ๓ หลัง เช่น ที่สมเด็จพระบวร
 ราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงสร้างในพระราชวังบวรฯ นี้ ก็สำหรับ
 ประทับตามฤดูกาล ภายหลังจึงมีชื่อว่า พระที่นั่งวสันตพิมาน
 สำหรับประทับในฤดูฝน ภายหลังเรียกว่า พระที่นั่งวายุสถาน-
 ามรศ สำหรับประทับในฤดูหนาว ภายหลังเรียกว่าพระที่นั่ง
 พรหมเมศธาดา (เดิมเห็นจะชื่ออย่างอื่น) สำหรับประทับในฤดู

เครื่องศิลา
ในเฉลียงพระวิมานด้านใต้

เครื่องศิลา

ในเจดีย์พระวิมานด้านเหนือส่วนข้างตะวันออก

ร่อน แล้วทรงสร้างมุขเชื่อมพระวิมาน ๓ หลังต่อกันขึ้นเป็น
๖ มุข ให้งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ ทั้งพระวิมาน ๓ หลัง และมุข
ทั้งปวง

หมายเหตุ ๖ พระที่นั่งพิมานไถย

ห้องนี้เป็นมุขหน้า จัดตั้งเครื่องราชยานต่าง ๆ มีสิ่งสำคัญ

คือ

๑. พระที่นั่งราเชนทรยาน สำหรับพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
๒. พระที่นั่งพุดตาล สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเลียบพระนครและเสด็จกระบวนพยุหยาตรา
๓. พระราชยาน ทรงเวลาเสด็จกระบวนราบโดยปกติ
๔. สัปคับข้างพระที่นั่ง และสัปคับข้างพระประเทียบ
๕. สัปคับงาพระเจ้าเชียงใหม่ ถวายพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๖. เสลี่ยงกงครั่งพระนครสร้อยอุษา
๗. พระเสลี่ยงหัวของกรมพระราชวังบวร ฯ
๘. คานหาม (เปล) สำหรับข้าราชการที่มียศเป็น พระยา
แต่ไม่ถึงชั้นพานทองไขมาแต่ก่อน
๙. ส่วิกาสำหรับสมเด็จพระสังฆราช

๑๐. ที่ผนังภาพพระราชพงศาวดารชุดเดียวกับที่ติดผนังพระที่นั่งวายุสถานอมเรศ

๑๑. แคร่ขุนนาง

หมายเลข 7 พระที่นั่งทักษณานิภมร

ในห้องนี้จัดไว้เครื่องเล่น มีสิ่งสำคัญ คือ

๑. หุ่นไทยของหลวง เป็นฝีมือสร้างในรัชกาลที่ ๒ เป็น
พื้น สร้างเพิ่มเติมในรัชกาลที่ ๔ บ้าง แต่น้อย

๒. หุ่นจีนและหุ่นไทย เป็นของกรมพระราชวังบวรวิชัย-
ชาญ ทรงประดิษฐ์คิดทำขึ้น

๓. หัวโขนและชฎารัตเกล้า ฝีมือเจ้าพระยามหินทรศักดิ-
ธำรง คิดสร้างขบวน ๒ ตัว ของหลวงสร้างในรัชกาลที่ ๒ สำหรับ
ละครผู้มบรรดาศักดิ์เล่น ตัว ๑

๔. หนังสือสำหรับเล่นกลางวัน และเล่นกลางคืน

๕. ปี่ต่าง ๆ สำหรับใช้ในโรงบ่อนक्रमมีบ่อนเบี้ย

๖. ตัวหอย ก. ข.

๗. สิ่งโตง้วน หกเล่นหน้าพลับพลา กับกลองกล่าตีไม้
และฆ้องระเบ็ง

๘. ไม้ตกลีเตาะ

๙. เรือฟ่ง

๑๐. หมากกรุกร

หมายเลข ๘ พระที่นั่งบุรพาภิรมย์

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทเสด็จทิวศดในห้อย
นี้ เคียนจกเป็นทัวไคร่เครื่องดริบายคตนตริตาง ๆ สิ่งสำคัญ คือ

๑. เครื่องมะโหรีประดับมุกด์ ของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๒
หรือที่ ๓

๒. เครื่องมะโหรีประดับงา ของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๕

๓. เครื่องปี่พาทย์ประดับงา ของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๖

๔. เครื่องปี่พาทย์ชวา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า

อยู่หัว ทรงได้มากราวเสด็จประพาสเกาะชวา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

๕. กระจับประดับมุกด์ ซึ่งสมเด็จพระมณีนวศ พระเจ้า
ทรงกัมพูชาถวายพระเจ้านบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

๖. เครื่องมะโหรีจีน

๗. เครื่องปี่พาทย์มอญ และเครื่องมะโหรีมอญ

๘. เครื่องปี่พาทย์ชาตรี

๙. กลองแอว สำหรับตีระโคมเห้คร้วทานทางมณฑล

พายัพ

๑๐. ขอสสามสาย

๑๑. ปัง เครื่องตีสัญญาแต่โบราณ

๑๒. ปี่ ขลุ่ย ต่าง ๆ

๑๓. เวไร

๑๔. ดนตรีชาติแม่

พระที่นั่งบุรพาภิรมย์ กับพระที่นั่งทักษิณาภิรมย์ ๒ องค์นม
 ยกพื้นสูงทางด้านตะวันออก และมียกพื้นตรงมุมทั้งสองติดกับ
 มุขอื่น ด้วยเมื่อสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์เป็น
 กรมพระราชวังบวร ฯ หาเสด็จขึ้นไปประทับบนพระวิมานไม้ ประ-
 ทับอยู่แต่ที่มุขทั้งสองนี้ ยกพื้นตรงมุมเป็นห้องสร้างข้างหนึ่ง
 ห้องลงบันไดคนข้างหนึ่ง

หมายเลข ๑

ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งวสันตพิมานด้านตะวันออก

ที่ห้องมุขนี้ ใต้เครื่องปูนปั้นและดินเผาสมัยโบราณ

๑. พระพักตร์พระพุทธรูปและเทวรูปปูนปั้น สมัยทวารวดี
 ได้มาจากพระปฐมเจดีย์

๒. พระพักตร์พระพุทธรูปและเทวรูปปูนปั้น สมัยลพบุรี
 สมัยเขมรแสน และสมัยสุโขทัย ได้มาจากวัดมหาธาตุเมือง
 ลพบุรี และวัดนิราส เมืองสวรรคโลก

๓. พระพักตร์พระพุทธรูปดินเผาสมัยลพบุรี และสมัย
 อุทอง กับพระพุทธรูปดินเผาสมัยศรีวิชัย

๔. พระพักตร์พระพุทธรูปและหน้าเทพ สมัยทวารวดี ได้
 มาจากเมืองอุทอง และตำบลพงศึก

๕. หน้ํายัักษัณเฒา สม่ยัทวารวดี ชุติไต้ทักรัมวัดพระงาม
จัังหวัฒนักรปฐุม

๖. สลูปติณเฒา มีจารัักษัณสัณสัถฤท เษ ษุมมา
๗. อัฐักรัังพระปฐุมเจติยัมจารัักษัณสัณสัถฤท เษ ษุมมา
๘. อัฐัและกรัฐเบอ้งชุตไต้ทัดาบสพงคััก
๙. กรัะเบอ้งเคลอับกรัังสม่ยักรัังสร้อยชยา
๑๐. ทอ้ณาเจ้าพระยัวิชาเษนทรี สม่ยักรัังสร้อยชยา
๑๑. เกรอ้งปุนปั้นต้งๆชุตพทัวัดพระเมรุ จัังหวัฒนักรปฐุม
๑๒. เกรอ้งปุนปั้นต้งๆ ชุตพทัเจติยัจุลปโกณ จัังหวัฒนักรปฐุม
๑๓. ตะเกอ้งโรมัันคินเภา ชุตพทัจัังหวัฒนักรปฐุม
๑๔. ตะเกอ้งโรมัันแท่แบบต้งๆ
๑๕. อัฐัก่อออย่างไม้ไ้ปูนสอ

หมายเลข 10

- หอยมุขพระทณงพรหมเมคัษัาตาดันตะวนอออก
ในมุขนัไว้สัังของสม่ยัก่อนประวัตัสาศตรั ทังทัเป็นหินและ
โลหะทัสัํคัณญ์ คัือ
๑. เกรอ้งมอหิน ชุตไต้ทัในจัังหวัฒนักรปฐุม
 ๒. มหรัธักละว้า ชุตไต้ทัเมอ้งท่งบั้ง จัังหวัฒนักรปฐุม

๓. มหรธกัถว่า ไต่มาจากจังหวัดอุบลฯ
๔. อาวธและภษณสมฤทษ์ ขุดไต่ที่จังหวัดอุตรดิตถ์
๕. เครื่องดินเผา ขุดไต่ที่ในจังหวัดนครสวรรค์

หมายเหตุ ๑๑ พระที่นั่งวสันตพิมาน

พระที่นั่งองค์นี้เป็นพระวิมานหลังใต้ เมื่อทำการบรรพชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียรทำในพระที่นั่งองค์นี้ จัดพิธีอภิเษกเป็นที่ไว้เครื่องดำเนิน มีสิ่งสำคัญ คือ

๑. พระแท่นบรรทม ไต่มาจากวัดอรุณฯ พระแท่นองค์นี้ทอดกองเก็บอยู่ที่วัดอรุณฯ เดิมอยู่บนกุฏิเจ้าอาวาส แล้วเออลงมาไว้ที่การเปรียญข้าง ทั้งอยู่ที่ถูกพระบั้ง ไม่มีผู้ใดทราบว่าได้มาแต่ไหนหรือได้มาเมื่อไร และไม่ใคร่เคยเห็นคนตั้งเดิมที่ถันนิฐานว่าพระแท่นองค์นี้ เห็นจะเป็นพระแท่นของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม เสด็จสวรรคตในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๓๗๕ เมื่อสวรรคตแล้วพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้หรือพระตำหนักแดงองค์ที่ประทับไปสร้างถวายแก่กุฏิเจ้าอาวาสวัดโมลีโลก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างกุฏิขึ้น และเอากุฏิพระตำหนักนั้นไปปลูกเป็นกุฏิเจ้าอาวาสวัดเขมาภิรตารามอันเป็นวัดของสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ฯ บัง

ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ พระแท่นองค์นี้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นจะทรงอภิศถาวรวัตถุกัน แต่ใหญ่โตเกินกว่าสมณบริโศก จึงมิได้คุมขึ้น ทั้งอยู่ราว ๑๑๑ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๐) จนตัวไม้จืดและหายไปเสียบ้าง

๒. พระแท่นบรรทมวันทรงสมทานอุโบสถศีล

๓. พระอุ้เจ้าฟ้า

๔. ภาชนะเครื่องเงิน เครื่องทองคำและทองเหลืองของไทยแต่โบราณ ที่รวบรวมไว้ในที่นี้ดูเหมือนจะดีกว่าบรรดาที่ไหน ๆ หมด

๕. เครื่องใช้ในการกินหมากอย่างโบราณ

๖. ลับแลลายรดน้ำเรื่องอิเหนา ครึ่งรัชกาลที่ ๒

๗. ลับแลเรื่องรามเกียรติ์ (ตอนกุมภกรรณทศนาถ) ครึ่งรัชกาลที่ ๑

๘. ที่กาเผเงินจำลองกลายเป็นเครื่องเล่นทั่วไป กับโต๊ะโตกต่าง ๆ

๙. โต๊ะเครื่องสำอางอย่างโบราณ

๑๐. พระแท่นบรรทมเพลิง

๑๑. เครื่องถมและโลหะต่าง ๆ

พระที่นั่งวสันตพิมาน ชั้นล่าง

ชั้นล่างพระที่นั่งองค์นี้ไว้ให้ขอมเครื่องสังกโลกและถ้วยชามของไทยแต่โบราณ สิ่งสำคัญ คือ

๑. ไหขอม รูปทรงและขนาดต่างๆ
๒. ภาพพระสังกโลก ทำที่เตาต่าง ๆ คือ เตาเมืองสุโขทัย
สวรรคโลก และเตาเวียงกาหลง
๓. ถ้วย ชาม จาน ไทยให้อย่างทำมาจากเมืองจีนแต่
โบราณ มีทั้งเขียนลายเบญจรงค์ เขียนลายน้ำทอง และเขียนสี
ทั้งลายอย่างไทยและลายกระบรวจีน

หมายเลข 12 พระที่นั่งวายุสถานอมเรศ

พระวิมานองค์นี้เป็นหลังใหญ่กว่าเพื่อนอยู่กลาง สมเด็จพระ
พระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์เสด็จประทับและทิวงด ในพระ
วิมานหลังนี้ ต่อมา (จะเป็นในรัชกาลที่ ๓ หรือรัชกาลที่ ๔
ไม่ทราบแน่) เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุพระบรมราชเจ้า ฯ
อยู่จนเชิญไปไว้ในวิหารพระธาตุที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เมื่อในรัชกาลที่ ๖ สิ่งสำคัญของพิพิธภัณฑสถาน ฯ ตั้งประดิษ-
ฐานไว้ในพระที่นั่งวายุสถานอมเรศ คือ

๑. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พิมพ์จำลองจากพระบรมรูปหล่อซึ่งประดิษฐานไว้ในปราสาทพระ
เทพบิดรบัดนี้ พระบรมรูปองค์นี้จำลองเหมือนงานพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้ใน
บุษบกมุขเด็จพระมหาปราสาทสำหรับบรรพชาสถูปกรณีอุทิศถวาย
พระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ

ฐานที่รองพระบรมรูป เป็นแท่นของโบราณฝีมือสร้างครั้ง
สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มาแต่เมืองไชยา

๒. พระเก้าโอโธรวังหลวงและวังหน้า สร้างขึ้นในชั้นแรก
ใช้ธรรมเนียมบันเฝ้า เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๑๖

๓. พระแท่นเสด็จออกขุนนางโดยปกติ ของพระบาท
สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔. ราชบัลลังก์ที่ประทับเสด็จออกเต็มยศ เป็นของสร้าง
ในรัชกาลที่ ๕

๕. พระที่นั่งประพาสโถง สำหรับทรงช้างพระที่นั่ง

๖. ตรงกลาง พระแท่นเศวตฉัตร สำหรับพระเกียรติยศ
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมมีเศวตฉัตร ๙ ชั้น
และตั้งอยู่ที่พระที่นั่งอิสราวิจิตร

๗. พระเก้าพิบของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-
โลก องค์ ๑ ของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท องค์ ๑
สำหรับเชิญตามเสด็จประพาส (เข้าใจว่าตลอดจนเวลาเสด็จการ
สงครามด้วย)

๘. บุษบก ๓ ยอด เป็นฝีมือเก่าครั้งรัชกาลที่ ๑ หรือ
รัชกาลที่ ๒ ยอดกลางมีพรมพักตร์และเป็นฉัตรผัดกับบุษบก
อื่นๆ บุษบกองค์กลางเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิสมเด็จพระบรม-
ราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท องค์เหนือเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิสม-
เด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ องค์ใต้เป็นที่ประดิษฐานพระ

อัฐมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ แต่ว่าชั้นเดิมบขก
นั้นเห็นจะต้องอยู่ที่ พระที่นั่งพรหมเมศธาดาพังย้ายมาไว้พระที่นั่งวายุ-
สถานอมเรศ ตั้งพระอัฐ ๓ พระองค์ตั้งกล่าวมาเมื่อในรัชกาลที่ ๔

๕. พระแท่นกระบวนจันของพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้มาจาก
เมืองแกลง

๑๐. พระแท่นเก้าอี้เจ้าหลักปิดทองของกรมพระราชวังบวร
วิชัยชาญ

๑๑. เครื่องสูง นัฏฐ์ ๗ ชั้น นัฏฐ์ ๕ ชั้น ชุมสาย บังสร้อย
บังแทรก จามร พระกลด พัดโบก นัฏฐ์เบญจา และนัฏฐ์
วังหน้า ๓ ชั้น

๑๒. พระที่นั่งกาญจนาภรณ์ สำหรับทรงพระไชยหลังช้าง
นำเสด็จ

๑๓. ที่นั่งทอง ๔ ด้าน รูปภาพเรื่องพระราชพงศาวดาร ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเลือก
เรื่องแล้วให้เขียนขึ้น และทรงขอแรงกว๊ให้รับแต่งโคลงสำหรับ
ติดกรอบบอกเรื่องรูป เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ รูปชุดนี้เดิมติด
ประดับไว้ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยชั้น ๑ (ซึ่งส่งมารักษาไว้ใน
พิพิธภัณฑ์สถาน ฯ) อีกส่วน ๑ ยังติดประดับ อยู่ที่พระที่นั่ง
วโรกาสพิมาน ณ พระราชวังบางปะอิน

หมายเหตุ ๑๓ พระที่นั่งพรหมเมศธาดา

พระวิมาน หลังนี้สันนิษฐานว่าเดิมเห็นจะทำเป็นหอพระ

แล้วเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ด้วยไม่ปรากฏในเรื่องพงศาวดารว่าใช้การอื่น มาจนถึงครั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อเชิญพระอัฐมไปไว้พระที่นั่งวายุสถานอมเรศจึงใช้เป็นคลังเก็บของ) พิพิธภัณฑสถานซึ่งจัดตั้งในพระวิมานหลังนี้เป็นเครื่องประดับพระศาสนาเป็นพื้น คือ

๑. ตัวอย่างตาลิเบตและพัศยศพัตรองทุกอย่าง สำหรับพระภิกษุสงฆ์ จนกระทั่งพัศยศเปรียญมหาวิเศษ
๒. ตัวอย่างเครื่องบริวารและเครื่องยศต่าง ๆ สำหรับพระภิกษุสงฆ์
๓. ตัวอย่างพระสถูปเจดีย์ต่าง ๆ
๔. โคมเวียนเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๒
๕. ตัวอย่างยามและผ้ากราบตราต่าง ๆ
๖. เครื่องประดับมุกด์ และเครื่องถมมัทรี
๗. ของสร้างในงาน พระบรมศพ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๘. เครื่องแก้วเจียรนัยอย่างกะหล่ำป้าของโบราณ สำหรับตั้งเครื่องบูชาและแต่งตำหนัก
๙. ไม้ประกับงา

พระที่นั่งพรหมเมศธาดาชั้นล่าง

ชั้นล่างพระที่นั่งองค์นี้ไว้เครื่องผ้าของโบราณ คือ

๑. เครื่องแบบต่าง ๆ ซึ่งแต่งทั่วตามศักดิ์แต่โบราณ
๒. ผ้าห่มผ้าห่มต่าง ๆ อย่างโบราณ
๓. เสื้อต่าง ๆ อย่างโบราณ
๔. ลายผ้าและประเภทผ้าต่าง ๆ อย่างโบราณ

หมายเลข 14

ห้องมณฑปในวัดพระที่นั่งวสันตพิมานด้านตะวันตก
ที่ห้องมณฑปไว้เครื่องจำลองพาหนะทางบกและทางน้ำต่าง ๆ
มีเกวียนและเรือเดินทะเลเรือใช้ในแม่น้ำ เป็นต้น กับแบบรูป
เกวียนแสดงข้อส่วนต่าง ๆ ของเกวียนให้รู้ว่าส่วนไหนเรียกชื่อ
อย่างไร ทำด้วยไม้อะไร

รูปจำลองเรือพระที่นั่ง คือเรืออนันตนาคราชและสุพรรณ-
หงษ์ เป็นต้น

หมายเลข 15

ห้องมณฑปในวัดพระที่นั่งพรหมเมศธาดาด้านตะวันตก

ที่ห้องมณฑปไว้ของแปลกปลาตต่าง ๆ เป็นอาทิ คือ ไม่กลาย
เป็นหิน หินขวานฟ้า และของโดยฝีมือหรือเป็นเอง ในจำพวก
ของปลาตมีของบางอย่างที่ควรกล่าวประวัติไว้ให้ทราบในที่นี้ คือ

ประวัติเรื่องไม้กลายเป็นศิลา

ไม้กลายเป็นศิลาสองท่อนนี้เป็นของเกิดในพระราชอาณาเขต พระครูพุทธพจน์ประกาศ เจ้าคณะรองเมืองหนองคายซึ่งเป็นผู้สนใจหาสิ่งของแปลกพบเข้าได้นำไปถวายพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เสนาบดีกระทรวงวัง ข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์ในมณฑลลาวพวน ณ เมืองหนองคาย ทรงเห็นเป็นของแปลกที่หายากจึงประทานมายังกระทรวง ให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ไม้กลายเป็นศิลานี้ หมอ ฮาเซ ฟ.ด. เจ้าพนักงานตุนะนำทางวิชาในพิพิธภัณฑ์สถานฯ ได้พิจารณาตรวจดูเห็นว่าเดิมเป็นไม้สนจะจมแช่อยู่ช้านานจึงได้กลายเป็นศิลา ได้เทียบเคียงกับฟอนสซิล คือสิ่งของที่กลายเป็นศิลาเช่นนี้ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานฯ นักปราชญ์ได้กำหนดอายุของสิ่งที่กลายเป็นศิลาเหล่านี้ไว้แล้ว เห็นว่าไม้สนที่กลายเป็นศิลานี้มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๒๐๐ ปี จึงได้ประดับไว้ในระเบียบสิ่งที่กลายเป็นศิลาต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์สถานฯ นั้น

เรื่องคนแปดไทย

คดีเนื้อความจากจดหมายเหตุเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ) ซึ่งได้เห็นคนแปดนั้นไปจากประเทศสยาม แต่งไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๕

เมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๘ เรือกำปั่นใบอเมริกันลำ ๑ เข้ามาค้าขาย
อยู่ในกรุงเทพฯ กัปตันคอฟฟินนายเรือนี้มาแจ้งความต่อกระ-
ทรวงการต่างประเทศว่าได้ทราบว่ามีเด็กชายแฝดติดกัน ๒ คน
อยู่ที่เมืองสมุทรสงคราม (ซึ่งมักเรียกกันว่าเมืองแม่กลองนั้น)
กัปตัน คอฟฟินใคร่จะ ขอ อนุญาต พาเด็กแฝดนั้นไปให้ล้นดูที่ใน
อเมริกา เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศตอบว่า ต้องไปว่า
กล่าวกับบิดามารดาผู้ปกครองเด็กแฝดนั้น ให้เขาขอมอบอนุญาต
เสียก่อนรัฐบาลจึงจะรับพิจารณาคำขอของกัปตันคอฟฟิน ๆ ไปว่า
กล่าวกับบิดามารดาของเด็กแฝดตกลงทำสัญญากันว่า บิดายอม
ให้กัปตันคอฟฟินพาเด็กแฝดไปอเมริกามีกำหนดเวลา ๓ ปี กัปตัน
คอฟฟิน รับให้ค่าจ้างล่วงหน้าแก่บิดามารดาเด็กเป็นเงิน ๑,๖๐๐
บาท (ประมาณ ๘๐๖ เหรียญทอง) และเมื่อครบ ๓ ปีแล้วจะพา
เด็กมาส่งแก่บิดามารดา รัฐบาลจึงอนุญาตตามประสงค์

เมื่อก่อนรัฐบาลจะอนุญาตให้เด็กชาย แฝดไป อเมริกานั้น
เจ้าพนักงานได้ถามบิดามารดาและพิจารณาตัวเด็กแฝด ได้ความ
ปรากฏว่าบิดาของเด็กนั้นเป็นเชื้อจีน ชื่อที่อายุ มารดาของเด็ก
เป็นไทย ชื่อนาก ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลแหลมใหญ่ ปากคลอง
แม่กลอง แขวงจังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อ ค.ศ. ๑๘๑๒ นางนาก
คลอดบุตรชายหน้าประกบกันออกมา ๒ คนพร้อมกัน ด้วยมีสาย
เอ็นออกมาจากตัวที่ระหว่างสะดือกับหน้าอกเชอมเด็กทั้ง ๒ นั้น
ให้ติดกันอยู่ แต่สายเอ็นนั้นยาว พอเด็กคลอดแล้ว นอนหงาย

ได้พร้อมกันทั้ง ๒ คน นอกจากนั้นเหมือนกับ เด็ก สามัญ หมด
ทุกอย่าง บิดามารดาให้ชื่อว่า อินคน ๑ จันคน ๑ ตามชื่อลูกไม้
อย่างหนึ่ง ซึ่งรูปร่างเหมือนกัน แต่ต่างกันเป็น ๒ ชนิด ชนิด ๑
สีเขียว เรียกว่าลูกอิน (ตามชื่อพระอินทร์ อันในตำราว่าผิวเนื้อ
สีเขียว) อีกชนิด ๑ สีเหลือง เรียกว่าลูกจัน (ตามชื่อพระจันทร์
อันผิวเนื้อสีเหลือง) เมื่อบิดามารดาเลี้ยงเด็กแฝดนั้นเติบโตใหญ่
ขึ้น เอ็นที่เชื่อมกันก็โตขึ้นตามตัว จนถึงขนาดวัตรอบได้ ๔ นิ้ว
ยาวราว ๑๒ นิ้ว เด็กแฝด ๒ คนนั้นช่วยกันทำการงานได้ แต่ว่า
ถ้าเจ็บมักเจ็บพร้อมกัน และหายก็หายพร้อมกันเป็นนิจ เมื่อ
กัปตันคอฟฟินพาไปอเมริกันนั้น อายุเด็กแฝดได้ ๑๖ ปี

ในจดหมายเหตุของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวความต่อไป
ว่า เมื่อกัปตันคอฟฟินพาเด็กแฝดอินกับจันไปถึงอเมริกาแล้ว
เอาไปเที่ยวให้คนดูตามเมืองต่างๆ เก็บเงินค่าดูได้เป็น ผล ประ-
โยชน์ของตนมาก (ข้อนี้หนังสือแต่งในอเมริกาก็ยดต้องกัน
ว่ากัปตันคอฟฟินได้พาเด็กแฝดนั้นไปเที่ยวให้คนดูจนถึงในยุโรป)
แต่ถือเหมือนอย่างว่าเด็กแฝดนั้นเป็นอย่างทาส หรือ สมบัติ ของ
ตน อยู่มา (เห็นจะเป็นเมื่อเด็กแฝดนั้นมีอายุถึง ๒๐ ปี เมื่อ
ค.ศ. ๑๘๓๒) มีชาวอเมริกาส่งสารเด็กแฝดนั้น แนะนำให้ร้อง
ต่อศาลขอเป็นอิสระแก่ตน อ้างว่าเป็นมนุษย์ มิใช่สัตว์เดีย-
รัจฉาน กัปตันคอฟฟินจะถือเอาเป็นสมบัติของตนไม่ได้ ศาล
ตัดสินให้พ้นจากอำนาจของกัปตันคอฟฟิน แต่นั้นนายอินกับนาย

จันทน์หาเลี้ยงตนเองด้วยเที่ยวให้คนดู ได้ทรัพย์สินตั้งตัวได้ และ
ได้แต่งงานมีภรรยาและมีบุตรทั้ง ๒ คน

แต่นายอินกับนายจันจะตายเมื่อใดหาปรากฏไม่ แต่เมื่อ
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์แต่งจดหมายเหตุนั้น ยังอยู่ทั้ง ๒ คน อายุ
ได้ ๕๘ ปี ปรากฏตามคำบอกเล่าของชาวอเมริกาในสมัยต่อมา
ว่านายอินกับนายจันนั้นได้ภรรยาอยู่บ้านต่างตำบลกัน จึงพลัดกัน
ไปอยู่บ้านภรรยาของตนคราวละสัปดาห์ ๑ อยู่มา จะเป็นนายอิน
หรือนายจันคนหนึ่ง ป่วยเป็นโรคหัดลงปอด อาการมาก หมอ
เห็นว่าจะไม่รอด แนะนำให้ตัดเอ็นที่เชื่อมติดกัน เพื่อจะให้รอด
อยู่คนหนึ่ง แต่คนนั้นไม่ยอมให้ตัด ว่าเกิดมาด้วยกันอยู่มาด้วย
กัน ตายก็สมควรจะตายด้วยกัน หมอก็สนใจ พอคนหนึ่งตาย อีก
คนหนึ่งอยู่มาได้อีก ๓๐ ชั่วโมงก็ตาย

มาได้ความเป็นหลักฐานจากคำถามของ มิสเตอร์ อาเธอร์
ว. ทาวน์ ส่งมาแต่อเมริกาเมื่อ ค.ศ. ๒๔๓๐ (ด้วยเขาใคร่จะรู้
เรื่องประวัติของนายอินกับนายจันเมื่อก่อนออกไปอเมริกา) ว่า
เคยอ่านบุตรหลานของนายอินและนายจันมีอยู่ในอเมริกาหลายคน

หมายเลข 16 ห้องท้ายพระที่นั่ง ๑๖ มาภิไธย

ในห้องนี้ไว้เครื่องจำลองและเครื่องบรรณาการต่างๆ คือ

๑. รูปจำลองเรือพระที่นั่งมหาจักรีลำที่ ๒

๒. รูปจำลองของราชบรรณาการ สมเด็จพระราชินี
วิกตอเรีย ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. รูปจำลองบ้อมรอบพระบรมมหาราชวัง ครั้งรัชกาล
ที่ ๑

๔. รูปจำลองศาลาอุทกขุณิน

๕. ลูกโลกเครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระราชินีวิกตอ-
เรีย ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หมามเลข 17 พระที่นั่งปัจฉิมาภิมุข

ในมุกหอนี้ไว้วัตถุต่างๆ อันเนื่องด้วยช้างสำคัญ และ
เครื่องเนื่องด้วยตำนาน และเงินตราตัวตราต่างๆ สิ่งสำคัญ คือ

๑. งาพระยาช้าง มังงาพระยาปราบไตรจักร์ (พลายหอม)
รัชกาลที่ ๕ อันยาวกว่าอื่น ๆ ทั้งสิ้น เป็นต้น

๒. รูปปั้นช้างเผือก กรงรัตนโกสินทร์

๓. รูปจำลองแพรับช้างเผือก และ ยันต์ สำหรับ โรง
ช้างเผือก

๔. สิ่งอนุสรทรงสร้างรถไฟในประเทศไทย และสร้าง
วัดเบญจมบพิตร

๕. ตัวอย่างเงินตราต่างๆ ตั้งแต่ครั้งสมัยทวารวดี จนสมัย
รัตนโกสินทร์

๖. เหรียญที่ระลึกงานต่างๆ

๗. เครื่องวัดขึงดวง ต้นมาตราพิคัตของหลวง
๘. แผลงสร่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา-
วชิรุณหิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓
๙. ตุ๊กตาศิลา มาแต่ต่างประเทศ เดิมตั้งที่เชิงบันไดหน้า
พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
๑๐. เครื่องบูชาคริสต์ตั้ง ขุดพบที่เมืองลพบุรี

หมายเหตุ ๑๘ พระที่นั่งปฤษฎางค์มุก

- ห้องมุขหลังพระที่นั่งวายุสถานอมเรศ จัดพิพิธภัณฑสถานฯ
ส่วนเครื่องสรรพยุทธมสังสำคัญ คือ
๑. หุ่นช้างผูกเครื่องพระคชาธาร
 ๒. หุ่นม้าผูกเครื่อง ของพระบาทสมเด็จพระ บรม เกล้า-
เจ้าอยู่หัว
 ๓. พระแสงปืนใหญ่ของพระบาท สมเด็จพระ จอม เกล้า-
เจ้าอยู่หัว
 ๔. บินมหาฤกษ์มหาชัย สำหรับยังเป็นสัญญาณยกทัพ และ
การพระราชพิธีเวลาได้ฤกษ์ สร้างครั้งรัชกาลที่ ๑
 ๕. กระสุนปืนใหญ่ทำด้วยดินเผา ของไทยทำต่อสุพรรณมา
เมื่ออะแซหวุ่นกี้ล้อมเมืองพิษณุโลก
 ๖. เครื่องหอกดาบใช้ในการรบพุ่งแต่โบราณ
 ๗. ธงชัยและธงยันต์ สำหรับนำกองทัพ

๘. กลองอินทเทรี สำหรับตีเป็นสัญญาณในกองทัพ
๙. กลองชนะ สำหรับแห่เสด็จพระเจ้าแผ่นดิน
๑๐. กลองสัญญาณ สำหรับพระนคร
๑๑. ฆ้องชัย สำหรับตีในงานมงคล
๑๒. รูปพระสุรัสวดี สำหรับห่อหุ้มเบี่ยงไพร่พล
๑๓. ระแทะเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ มาจากเมืองพระตะบอง

หมายเลข 19 พระที่นั่งอุดรามาภิ

ในห้องมุขนี้ไว้เครื่องยศภักดิ์ต่างๆ ชั้นสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งกระทรวงกลาโหมส่งมาไว้ยังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ มีสิ่งสำคัญ คือ

๑. ปืนใหญ่อย่างยิงเร็ว และปืนกลเมื่อแรกมี
๒. ปืนเล็กและกระบอกชนิดต่างๆ
๓. เครื่องแบบทหารบกอย่างต่างๆ
๔. รูปภาพเขียนสีน้ำมันแสดงเครื่องแต่งตัวเหล่าทหาร
๕. ฆ้องเงี้ยวกบฏ และกลองฮ้อ ซึ่งกองทหารที่ไปปราบได้มา
๖. รูปหุ่นนายพันและพลทหาร กองรถยนต์ เมื่อมหาสงครามโลกครั้งแรก
๗. ลูกกระเบิดต่างๆ
๘. ปืนยาวและปลอกลูกปืนใหญ่

๕. หมวกกันลูกกระสุนปืน

๑๐. ธงชาติแผ่นแรกที่คณะราษฎรนำขึ้น ประดิษฐานเหนือ
ยอดพระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อเวลาเช้าตรู่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

๑๑. สิ่งของเครื่องใช้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ
๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

หมายเลข 20 หีบห่อพระที่นั่งอุตราภิมุข

ในห้องมุขนี้ ไว้ธงต่าง ๆ

๑. ธงไชยเฉลิมพล และธงจุฬาราชูปัทย

๒. ธงประจำกรมทหาร และโรงเรียนนายร้อย

๓. ธงประจำกองเสือป่าต่าง ๆ

๔. ธงประจำกองบินและกองรถยนต์ ครั่งมหาสงคราม-
โลกครั้งที่ ๑

หมายเลข 21 มุขเต็ดด้านตะวันตก

ที่มุขเต็ดนี้ไว้เครื่องไม้จำหลักของโบราณ มีสิ่งสำคัญ คือ

๑. ธรรมาสันยอดของโบราณ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่พิพิธภัณฑ์สถาน ฯ

๒. สังกะสี คือเตียงพระสวด ได้มาจากวัดใหญ่เมืองเพชร-
บุรี เป็นของใช้คู่กับธรรมาสัน

๓. โถหลวงสำหรับแรกนาขวัญ
๔. บ้ายมหาธาตุวิทยาลัยอันแรก ซึ่งทำให้เกิดมีคำวิทยาลัย
ขึ้นในภาษาไทย
๕. ลับแลจำหลักต่าง ๆ
๖. บานประตูชั้นปราสาทพระเทพบิดร ในวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม
๗. รูปกนิษฐและอนุสรณ์เครื่องประดับพระเมรุ ครั้นรัชกาล

ที่ ๑

หมายเลข ๒๒ โรงราชรถ

เมื่อลงมือจัดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ใน พ.ศ. ๒๔๖๕
โรงราชรถชำรุดทรุดโทรมเกือบจะพังอยู่แล้ว ได้คำนวณซ่อมแซม
พออาศัยชั่วคราว ถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ จึงได้รื้อทิ้งแล้วหลังพระที่นั่ง
อิสริยาภรณ์สร้างโรงราชรถขึ้นเข้าไปให้ได้ระดับกับพระที่นั่ง
อิสริยาภรณ์ สร้างเป็นของถาวรด้วยเฟโรคอนกรีต ซึ่งท่านเห็น
อยู่บัดนี้

สิ่งสำคัญในโรงราชรถ คือ

๑. พระมหาพิชัยราชรถ องค์ใหญ่ทางด้านเหนือ สร้างใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๓๘ สำหรับทรงพระบรมศพ
พระเจ้าแผ่นดิน

๒. เวชยันตราชรถพระที่นั่งรององค์ใหญ่ทางด้านใต้ สร้าง

ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๔๒ สำหรับทรงพระศพ
พระบรมวงศ์ซึ่งทรงศักดิ์สูง

๓. รถบุษบกขนาดย่อมอีก ๓ องค์นั้น สร้าง คราวเดียวกับ
พระมหาพิชัยราชรถ เป็นรถสมเด็จพระสังฆราช อ่าน คัมภีร์ นำ
พระบรมศพองค์ ๑ เป็นรถพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงโยงพระบรม-
ศพองค์ ๑ ทรงโปรยน้ำพระบรมศพองค์ ๑

๔. ราชรถน้อย ๒ หลัง เป็นรถโกลี สำหรับทรงพระศพ
พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่

๕. เกรินสำหรับเชิญพระโกศขึ้นลงราชรถ

๖. พระจิตกาธาน ของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน และ พระ-
บรมวงศ์ผู้ใหญ่ทรงศักดิ์สูง

๗. ตัวอย่างโกศบุรณ

๘. เครื่องไม้ลายจำหลักต่างๆ

หมายเลข 23 พระที่นั่งอศเวศราชนุสร

พระที่นั่งองค์นี้ กองการสังกัดขมัยราชการของกองนั้น

หมายเลข 24 พระที่นั่งเอนกบรรพริว

พระที่นั่งองค์นี้ กองการสังกัดขมัยราชการของกองนั้น

หมายเลข 25 พระตำหนักแดง

พระตำหนักแดงองค์นี้ เดิมอยู่ในหมู่พระตำหนัก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดฯ ให้สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ในสมัยเดียวกับสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระราชทานสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสวางควัฒน เสด็จประทับอยู่จนตลอดพระชนมายุ แล้วสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ซึ่งเป็น พระธิดาได้เสด็จประทับ ครั้นถึงในรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ฯ เสด็จออกไปประทับอยู่ที่พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดฯ ให้ย้ายพระตำหนักแดงทั้งหมู่ ไปปลูกถวายเป็นที่ประทับ ณ พระราชวังเดิม ส่วนพระตำหนักแดงองค์นี้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระราชโอรส พระองค์น้อยคือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จบรรพชาภิเษก จึงโปรดฯ ให้ย้ายมาปลูกรักษาไว้ในพระบรมราชวังได้ถึง ๗๐ ปี ก็ชำรุดทรุดโทรมมาจน ถึง พ.ศ. ๒๔๗๐ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าจึงทรงบริจาคทรัพย์ในส่วน พระองค์ ประทานให้ ปฏิสังขรณ์ กลับคืนดี

สิ่งของที่จัดในพระตำหนักแดง คือ

๑. ระเบียงแก้วกะหลาป่าครั้งรัชกาลที่ ๒ เดิมแขวนอยู่ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๒. พระแท่นบรรทมอยู่ในพระราชวังบวร ฯ มาแต่ก่อน
๓. พระแท่นทรงศีล ของในพระราชวังบวร ฯ
๔. ตู้ลายก้ามล่อที่เฉลียง ของในพระราชวังบวร ฯ สันนิษฐานว่าจะเป็นของสำหรับพระตำหนักแดงมาแต่เดิม
๕. ถังทรงไม้ลายจำหลักปิดทอง ของพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมอยู่ในพระมหราณเฑียร พระราชวังหลวง
๖. เครื่องมุกตื้น น้อยใหญ่ ตั้งแต่ สมัย ศรีอยุธยาจนรัตนโกสินทร์ ไม่มีที่ไหนเหมือน มีอาทิ เช่น
- ก. ตู้หนังสือทำด้วยบาน พระ อุโบสถ วัด บรม พุทธอาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ข. สัปคับเจ้าพระยาภูธราภัย สมุหนายกครั้งรัชกาลที่ ๕
- ค. ถังแล ไม่ประกับ และโต๊ะอ่านหนังสือสมุดข่อย
- ง. ตู้หนังสือสวด เตียบ ตุ่ม ฝาบาตร และหีบต่างๆ ฯลฯ

หมายเลข 26 โรงเรือ

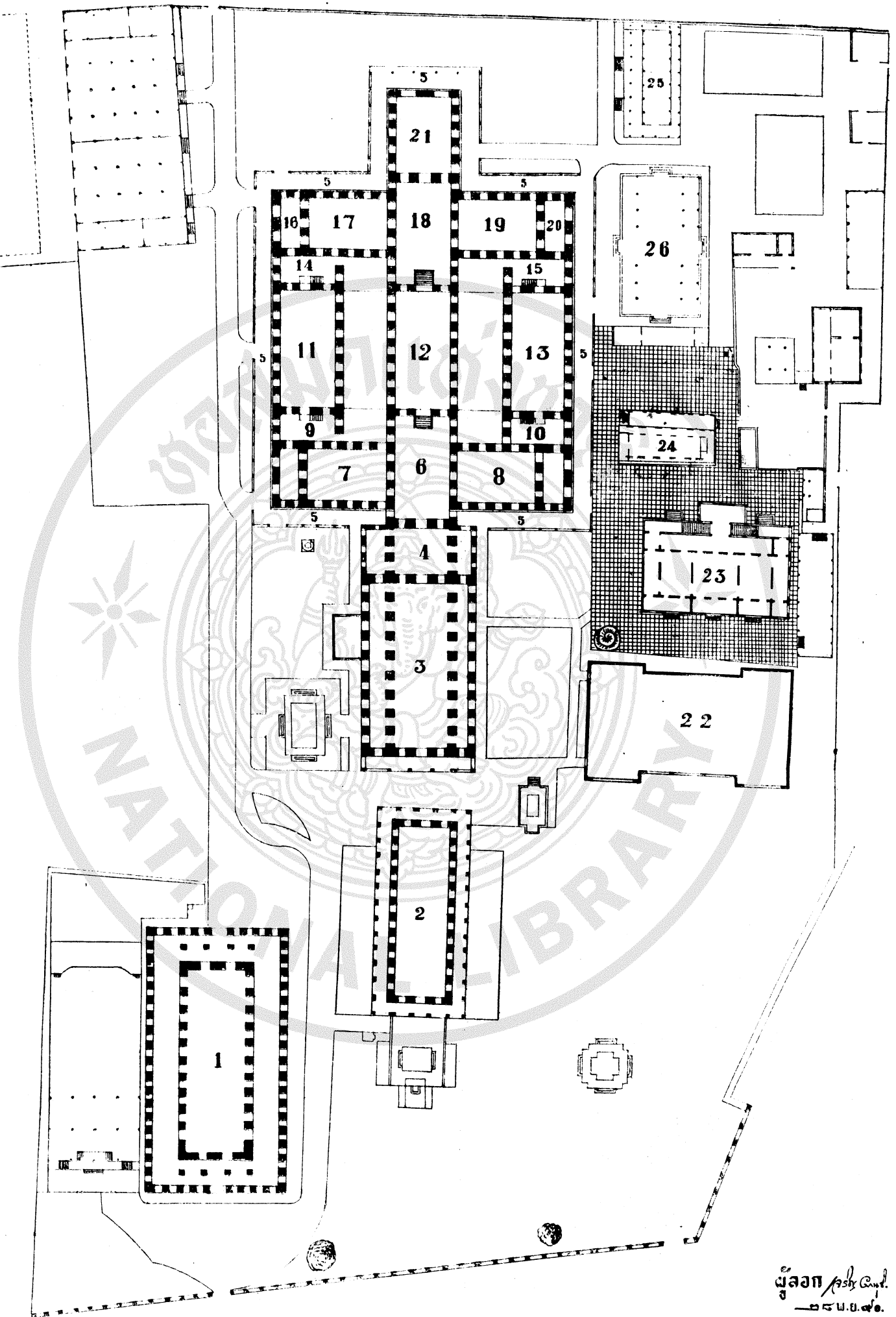
โรงเรือเป็นที่เก็บหัวและท้ายเรือโบราณ กับเรือลอยกะทง มีสิ่งสำคัญ คือ

๑. หัวเรือเหรา เดิมเป็นของพระราชวังหลวงลำ ๑ พระราชวังบวร ฯ ลำ ๑ สร้างในรัชกาลที่ ๓
๒. หัวและท้ายเรือรัตนดิศก สร้างในรัชกาลที่ ๓

๓. หัวเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ เรือลำนี้สร้างในรัชกาลที่ ๓ เดิมมีแต่รูปครุฑ ชื่อว่าเรือมงคลสุบรรณ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างรูปพระนารายณ์เพิ่มขึ้น เปลี่ยนชื่อเป็นนารายณ์ทรงสุบรรณ
๔. หัวเรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ลำแรก ครั้นรัชกาลที่ ๑
๕. เก๋งเรือพระที่นั่งของกรมพระราชวังบวร ฯ
๖. ตัวอย่างเสาเรือดิง
๗. เรือจำลองสำหรับพระราชพิธี ลอย กะทง ต่าง ๆ มีทั้งเรือกิง และเรือศรี

อธิบายข้างท้าย

บรรยายสิ่งของต่างๆ ในพิพิธภัณฑสถาน ฯ ที่กล่าวมาพอแต่ให้ทราบทั่ว สิ่งของประเภทใดและสิ่งของสำคัญอันใดอยู่ ณ ที่ใด ในที่นั้นๆ ได้เขียนบอกประจำสิ่งของทั้งที่ สำคัญ และ ไม่สำคัญให้ทราบบรรยายอย่างพิสดารอีกชั้นหนึ่ง ขอให้ท่านผู้ปรารถนาจะศึกษาให้ทราบถนัดถึงพิจารณาดูที่บายนั้นเกิด

သုတေသန
— ၁၄၈၈.၈.၈၈. —

